

Reflexions sobre la intervenció online durant la situació de pandèmia a partir d'un cas

– Mercè Quesada Pàmpol¹ –

Psicòloga Sanitària. CDIAP Equip 40.
(Barcelona)

INTRODUCCIÓ

Aquestes línies pretenen ser una reflexió a l'entorn dels canvis soferts en el nostre treball des del CDIAP² Equip 40, arrel de la crisi sanitària originada pel COVID-19. L'emergència de la situació va precipitar canvis en els modes d'intervenció des del nostre servei com, imagino, des de la majoria dels serveis d'atenció en salut mental del país. Ho faré a través d'un cas, el tractament del qual vam continuar via telemàtica i que sembla que permet donar pistes per reflexionar sobre quins efectes terapèutics s'han mobilitzat amb aquesta modalitat d'intervenció. També pot aportar, al meu entendre, elements que poden orientar respecte el nivell de gravetat del diagnòstic del TEA, ja que permet pensar sobre perquè en aquest cas va tenir efectes i en altres no. En la majoria de casos d'autisme sever o greu, ha estat impossible o quasi impossible aquesta intervenció. En casos com el que repassarem aquí, amb unes manifestacions clíniques típiques TEA en plena evolució, permet visualitzar com s'ha desplegat aquesta intervenció i què ha anat generant.

IRANTZU: LA NENA QUE ES VOLIA SENTIR "1 AMB"

La Irantzu és una nena que arriba al nostre servei a l'edat de dos anys i mig derivada per l'escola bressol, ja que havien observat que era una nena que no interactuava amb els altres nens, no participava de cap activitat proposada i tampoc mostrava cap queixa quan algun nen de l'escola fins i tot l'havia arribat a mossegar. Els pares comenten que la Irantzu mostra una forta reacció a les persones estranyes fins al punt que, inclús amb familiars propers, es mostrava molt reticent vers qualsevol interacció. Aquests expliquen que sovint, a casa, agafava fortes rebequeneries i els mossegava i pegava, sense que sabessin l'origen d'aquestes reaccions. Expliquen que això ho va començar a fer durant l'estiu, entre la finalització de l'escola bressol i l'inici de l'escola infantil. També expliquen que la Irantzu mostra un fort rebuig cap al pare quan estan tots tres i li mostra molta ràbia, tot rebutjant la seva presència. En unes primeres sessions al CDIAP i en el marc del procés diagnòstic es consigna com a "sospita TEA"³, tot i que cal tenir en compte que les manifestacions clíniques en el TEA femení són molt diferents i això fa que en molts casos no s'arribin a diagnosticar fins molt endavant (Lai et al, 2015). En atenció precoç es treballa per anar detectant i treballant precoçment aquests casos, tal i com veurem en aquesta intervenció. En aquest cas, la nena presentava capacitat de respondre a la crida

d'atenció conjunta (però no iniciar-la), de vegades mostrava algun somriure de manera demorada en resposta a una interacció social, rigidesa mental i problemes de conducta. El llenguatge era confús, caracteritzat per l'ús estereotipat de paraules i frases i amb un to completament robòtic. No podia fer una construcció de frases organitzada o bé mostrava confusions a nivell semàntic. La pronunciació sovint era intel·ligible. A nivell relacional, la Irantzu a l'escola bressol anava completament per lliure, no mostrant gaire interès pels altres infants, fins i tot quan aquests intentaven relacionar-s'hi. La primera visita amb mi la realitzen una mica més de mig any abans del confinament degut a la Covid-19. En les primeres visites, s'observa una nena amb molta capacitat cognitiva, capaç ja de llegir algunes paraules amb dos anys i mig o bé de dibuixar figures complexes.

PRIMERS MESOS D'ATENCIÓ PRESENCIAL

En aquests primers mesos d'intervenció presencial, fem sessions amb la mare i la nena juntes ja que el pare, per qüestions laborals, no pot assistir al servei. En un primer moment, la impressió és d'una nena amb moltes dificultats de relació. Quan em presento, es recarrega sobre si mateixa per no haver-me de mirar. Es va amagant darrere de la mare i rebutja tota presència que no sigui la d'aquesta. La meua proposta de relació estava desestabilitzant la seguretat de

¹ mquesada@equip40.cat

² Centre de Desenvolupament Infantil i Atenció Precoç.

³ En el sistema de registre de la base de dades de diagnòstics de la xarxa de CDIAP de Catalunya, aquells infants que podrien ser sospitosos de diagnòstic de TEA, però que encara no compleixen els requisits d'aquest trastorn, o bé aquells que es consideren amb risc de desenvolupar-lo en un futur proper, es registren com a "sospita TEA". Passats uns mesos s'ha de revisar aquesta sospita i confirmar-ne el diagnòstic o bé retirar-ne la sospita.

la nena i apareixien en ella fortes ansietats davant de la diferenciació (Cruz i Villanueva, 2020). En les sessions diagnòstiques, pot no mostrar cap atenció a la mare, fruit d'una desconexió. Té una mirada penetrant, que travessa, però oscil·la entre un anar i venir de la relació ja que sovint mostra una forta evitació de la mirada i la comunicació amb l'altre. Quan connecta amb la relació, sent com una necessitat de defensar-se'n molt gran. Em fa sentir un rebuig a nivell contra-transferencial i sento moltes dificultats per accedir a ella. També em fa pensar en la necessitat que té de que jo sigui molt poc invasiva. I em dispo a no mostrar-me massa penetrant, com una forma d'anar incidint d'una manera suau o, com diu Alvarez (2020), "ser més suaument actius, intentar aconseguir un contacte visual amb més tacte o, de vegades, fins i tot, 'empaitar' a l'infant una mica sense ser massa intrusius- trobar la distància òptima psicològica i física". Tal com proposen Cruz i Villanueva (2020), hi hauria diferents maneres de posicionar-se tant físicament com mental davant d'aquests nens, tenint en compte terapeuta, infant i activitat o objecte. Seguint als mateixos autors, jo em dispo en una atenta espera, observació i acompanyament, mentre la Irantzu va iniciant l'activitat. A poc a poc, mentre la mare explica perquè consulten al nostre servei, la Irantzu va explorant la cuineta del despatx i, mentre ho fa, es fa pipí a sobre. La nena fa mirada com perduda davant el bassal de pipí del terra i sembla com si no entengués del tot què és el que ha passat. A mi em fa pensar en la forta dissociació amb l'emoció que connecta amb el poder començar a explorar quelcom nou.

En aquesta sessió, quan faig el recull de l'anamnesi amb la mare, el que destaca és un fort aferrament al pit. En relació a això, a partir dels 16 mesos, en desllentar-la, sembla que hi ha un canvi important comportamental consistent en que la nena no dorm bé a les nits i es mostra molt inquieta durant el dia. La descriuen com una nena tossuda, que no accedeix a "fer cas". De mica en mica, a través del relat que fan de la nena, es van entreveient uns pares que han fet ús de la norma per poder-se relacionar amb la nena potser

enduts per una actitud rígida d'aquesta. Això queda reflectit en un posat i to robòtics de la Irantzu i d'una duresa en la relació amb l'altre.

En les següents sessions, la Irantzu es mostra molt dura amb mi. Em diposita tot el seu malestar, excloent-me explícitament, mostrant-me tot el seu rebuig. A mesura que puc anar sostenint això i no entrar en actuacions al respecte, la Irantzu es va alliberant i pot anar incloent-me, a poc a poc, en els seus jocs. Ho fa de manera que és ella sempre qui decideix què fem els altres i com. No admet diferenciacions respecte el que ella duu al cap, potser espantada de comprovar que poden passar coses que ella no espera. Ho mostra amb un joc, en el que ella fa figuretes

de plastilina i no vol que jo ni ningú endevini què son. Només vol que mirem, callades, sense dir res. Tampoc deixa que la mare toqui les figures ni la plastilina. Això ho fa durant algunes sessions. Fins que es produeix un canvi important respecte de l'actitud cap a mi. Es dona en una sessió en la que ella, des del lavabo (que està just davant del despatx) i mentre defeca, em va explicant tota animada, amb ajuda de la mare, el que havia fet en una excursió. Ho fa compartint aquesta experiència d'una manera completament sentida i connectada amb el seu interior, davant de la meua mirada que gaudia d'escoltar el que ella havia viscut. Aquí ella podia connectar una emoció i compartir-la amb mi, obrint-se un espai per a la mentalitat

zació. En retornar del lavabo, el joc de fer figuretes de plastilina es va convertir en que jo havia d'encertar-les. I ella semblava poder sostenir que jo no ho encertés i, per tant, jo fos quelcom extern que ella no podia controlar.

Val a dir, també, que en finalitzar cada sessió, la Irantzu mostra moltes resistències per marxar. Ho mostra retinent-se en el joc, sense poder expressar un no directament, però sí reflectint amb la seva conducta una resistència i un dolor. Tal com la mare explica que li succeïa a cada canvi d'espai, com el sortir de casa o el sortir de l'escola, mostrant unes pors catastròfiques al canvi. Davant d'aquestes reaccions de la Irantzu, la mare es mostra poc ferma, li costa recollir el dolor de la Irantzu perquè potser connecta molt amb el seu propi dolor. La mare té tota la família molt lluny, se sent sola en la criança i deixar l'únic espai on se sent acompanyada la fa sentir que no podrà.

A mig tram del tractament presencial, les sessions es van desenvolupant amb una mica més d'espontaneïtat per part de la Irantzu. Apareix un joc, molt significatiu al meu entendre, en el què ella dibuixa a la pissarra el número 1 repetidament. Ho fa sense emoció, de manera molt mecanitzada. Jo miro de convertir-ho en un joc en el que la Irantzu dibuixa un 1 i li celebrem. Ella corre de seguida a abraçar-nos, a la mare i a mi, tot mostrant una rialla que pot semblar mecanitzada, però que per mi és com un inici de gaudi en el contacte físic, en allò sensorial, que permet una forma d'estar amb l'altre encara que a mode fusional. Això es converteix en un joc molt habitual durant moltes sessions. Aquí, la mare permet a través del joc i la relació que la Irantzu senti aquest "1" tan imprescindible per poder-se relacionar a mode de "2".

Vinculat a aquesta idea, un altre joc que apareix ja de manera molt freqüent és el d'amagar-se. De vegades sola, de vegades amb la mare (ben juntes i fusionades). De vegades, la mare sola i ella la busca. I al revés. Aquí podríem dir que comença a aparèixer una mirada cap a la diferenciació. Tal i com Fieschi (2016) explica: "...i el joc del 'tat', que segons

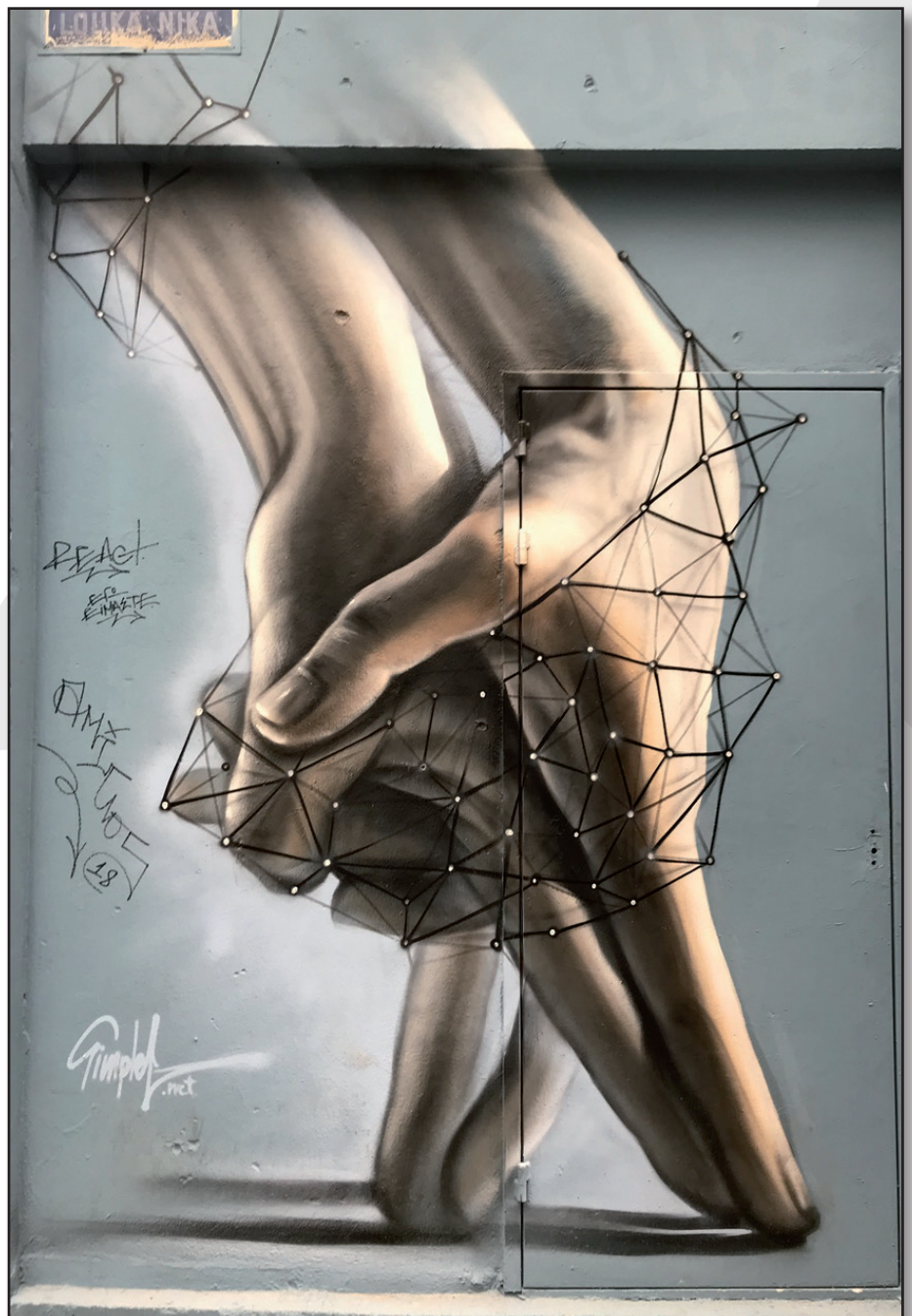
la meua opinió és fonamental i molt útil per valorar el desenvolupament de l'infant, atès que permet comprovar quan comença la permanència de l'objecte. En aquest joc, podem veure també l'experiència de la pèrdua i el retrobament de l'objecte; en certs aspectes, té similitud amb el 'joc del rodet', descrit per Freud, però també es tracta d'un experiment que fa l'infant, que explora les reaccions de l'altre quan es troben amb la mirada".

QUAN L'ESPAI VIRTUAL ES CONVERTEIX EN UN ALIAT PER CONTINUAR LA INTERVENCIÓ

El primer encontre telemàtic

Arriba de manera sobtada l'emergència sanitària del COVID-19. El govern dictamina un estat d'alarma en el què es demana un confinament total a casa, tret de les persones que tenen feines i activitats de primera necessitat.

Acordem amb els pares continuar la intervenció per videotrucada. En la pri-

mera sessió, hi ha la mare i la Irantzu. La mare em diu que el pare també està al menjador des d'on es connecten, però que encara està teletreballant. La Irantzu fa un xiscler quan la meua imatge apareix a la seva pantalla, se la veu emocionada tot i la cara rígida i inexpressiva. La mare necessita explicar-me que, durant el confinament, van tenir un ensurt amb la Irantzu ja que aquesta va caure del llit, es va desmaiar i va entrar en xoc. Van avisar el SEM⁴, ja que la Irantzu es va quedar inconscient i no reaccionava. Expliquen que va estar quinze minuts inconscient. Els professionals del SEM van dir-los que havia patit un estat de xoc. La Irantzu, després d'aquest episodi, es mostra molt neguitosa a casa, em diu la mare. Ha d'estar molt darrere seu perquè comença a fer coses de risc com buscant la contenció dels pares. Mentre expliquen aquest episodi, la nena em diu que jo no creixo i ella sí, com demanant-me si us plau que romanguí sense canvis. Diu també que "les fulles dels arbres que veig per la finestra cauen". Expressa que vol disfressar-se de metge i l'ajuden a buscar la disfressa. Parlo amb ella de la situació viscuda, quan va caure com les fulles dels arbres. Li pregunto: què va passar? Però es mostra molt robòtica i només pot ensenyar la disfressa, mostrar els estris i res més. Miro de posar paraules a l'ensurt viscut, de manera més general i no tant referit a la seva persona i és aleshores quan expressa que "la mare plorava". Li explico que es va espantar molt, però que quan va veure que ella es despertava i que estava bé, es va poder calmar. En aquest sentit, podríem pensar en el fort impacte sofert respecte a la situació de confinament. I de com, possiblement, l'ensurt el va expressar a nivell corporal. A nivell social, no es va poder fer un treball d'anticipació de la situació de confinament. Va ser d'un dia per l'altre, generant un fort impacte a tota la població, especialment a aquests infants amb més dificultats per afrontar els canvis. Per un cantó, podríem pensar en que ja no havia de fer un esforç de relacionar-se amb el món exterior, però per l'altre, havia canviat el seu dia a dia radicalment i sense previ avís (González et al., 2020).

Durant el confinament, hi va haver un empitjorament en l'estat de la Irantzu, mostrant-se molt agressiva, pegant i mossegant contínuament als pares, mostrant-se cada cop més espantada i oposicionista. Davant meu hi havia el repte de reconnectar la Irantzu en la relació amb mi i amb el món exterior, que no havia desaparegut. Tal com comenten González et al. (2020): "La nova realitat virtual hauria de convertir-se en un espai el més estructurat, repetitiu i anticipable possible (...) Entendre les videotrucades com un espai on veure'ns per, a poc a poc, acabar esdevenint un lloc de trobada. La paciència amb la que entenem els apropaments dels nens amb TEA a la 'realitat presencial' l'havíem de traslladar a les experiències online, donar temps per fer que el nou espai s'impregnés de relació. Calia repetir l'experiència per sentir-la com quelcom que cuidava, per estar segur que després d'acomodar-se i desaparèixer a la pantalla en negre, tornariem a veure'ns el dia següent".

En aquest primer encontre telemàtic, la Irantzu està molt contenta de veure'm. Em mostra un dibuix que ha fet per mi del coronavirus. Em mostra les trenes que duu que són com les de la "Frozen". La mare intervé, ensenyant-me un dibuix ple de gargots i preguntant-me què em sembla allò, com en to de retret cap a la nena... Li demano com li sembla que se sentia la Irantzu en aquell moment. La mare em respon que "aparentment bé...". Amb aquest "aparentment" ja em donava a entendre que la mare podia anar mentalitzant sobre la conducta de la nena, usant els paràmetres ja treballats en les sessions presencials. Parlem de que ja anem coneixent que la Irantzu sovint no pot connectar amb el que sent. I ens preguntem què la devia amoïnar en aquell moment. Tot i no poder respondre del tot, l'espai on poder-se preguntar a què responia una conducta i poder-ne pensar el significat s'anava obrint.

Seguidament, la mare explica, dirigint-se també a la nena, que després li va demanar que li fes un altre dibuix perquè aquell "no m'agradava". La Irantzu mostra per la pantalla el dibuix: són ella i la

mare. Abans que jo pugui intervenir, la mare comenta preocupada que avui la Irantzu s'ha fet pipí a sobre. Em diu que "si avui no se'n fa més, ja li hem dit que li donarem el seu postre preferit". Em vaig preguntant en veu alta, com a manera de poder ajudar a pensar conjuntament, què la deu estar neguitejant. La mare s'atura, em fa el gest de no saber. Dic que estem confinats, que no veu a la mestra, als infants d'escola, als avis, que no pot sortir al carrer... La Irantzu de seguida em diu que "no veig a la Montse" (la mestra) i que "està a l'escola, però no s'hi pot anar". Li clarifico que ella també està a casa perquè ningú pot sortir i la Irantzu respon: "mataré al bitxo!". Li valido i li dic: "quines ganes de matar aquest pesat!". La mare em diu que la Irantzu està obsessionada amb sortir al balcó i que li toqui el sol, que se li fa dur. A poc a poc va connectant amb el patiment de la Irantzu. Està sorpresa d'haver sentit per part de la nena que vol veure a la mestra. Això potser fa pensar a la mare en el fet de que la setmana vinent segurament haurà d'anar a treballar. Això comportaria que la Irantzu es quedés sense tanta atenció de la mare. El pare l'haurà de cuidar mentre teletreballa i estan preocupats per com ho podran fer. Seguidament, em diu que quan la Irantzu s'enfada mostra "aquesta cara" (posa cara d'enuig, amb arrugues al front). La nena i ella fan aquesta cara, aquesta expressió a través de la pantalla. La Irantzu ho fa com mecanitzat, fent el gest desconnectat ara de l'estat emocional. Jo els pregunto "i què la deu fer enfadar a la Irantzu?". Aleshores la Irantzu demana jugar a posar cares serioses i aguantar tot el que puguem sense riure. La mare acaba d'explicar que quan s'enfada la Irantzu, han de fer-li pessigolles per a què se li passi.

Va arribant el final de la primera sessió telemàtica. En verbalitzar-ho, és la Irantzu qui diu que ella vol penjar la videotrucada (amb un llenguatge desorganitzat, confús i el qual la mare mira d'anar organitzant per entendre-ho bé). Això em fa pensar en les sessions presencials, en com vivia els finals de manera catastròfica i que aquí té un accés més actiu per

⁴ Servei d'Emergències Mèdiques.

manejar aquest final. Penso que és una nova eina, facilitada per allò telemàtic, gràcies a la qual ella pot tenir control, el maneig de la situació; tan impossible i difícil en les relacions presencials.

SESSIONS TELEMÀTIQUES POSTERIORES

En les següents sessions per videotrucada (en vam fer durant uns tres mesos aproximadament amb freqüència setmanal), entren en escena molts aspectes que no podien ser contemplats en les sessions presencials. Entre aquests aspectes, sobretot, hi ha els de dinàmica familiar, ja que el pare va entrant en escena. També perquè estan en el seu ambient natural i el setting queda delegat, en part, a les seves mans. El fet de que es faci en format de videotrucada fa que sorgeixin moltíssims aspectes nous a tenir en compte en referència al setting, com per exemple que es connectin en un o altre espai de la casa. Fins i tot en algun cas, ens hem trobat que es connectaven pel carrer o la platja. O bé amb unes persones o bé amb unes altres. Alguns infants buscaven la connexió en soledat, sense els pares. En el cas que ens ocupa, el pare va decidir treballar en el mateix espai, mentre la nena i la mare estaven fent el tractament del CDIAP. Hi ha varis aspectes que com a terapeutes hem deixat de controlar com ho fèiem i que ara hem de poder pensar si han de ser inclosos en el setting o bé marcar més clarament quines han de ser les condicions per poder realitzar el tractament, existint sempre una franja on s'haurà de confiar que l'altre el cuidarà i entendrà la importància de fer-ho així.

O, també, aspectes que tenen més a veure en el fet de trobar-nos a través d'una pantalla: un espai bidimensional que conté, no obstant, un de tridimensional que hauríem d'anar trobant de mica en mica. Recuperant una intersubjectivitat, quelcom construït entre nosaltres, a un món interior que no es veu reflectit a la pantalla. En definitiva, un "espai transicional" (Vaimberg, 2020), ja que a la pantalla es produeix un continuïum entre l'espai interior i l'exterior.

En les següents sessions, s'inicia de nou el joc d'endevinar, però adaptat al fet de que ho fem a través de la pantalla. Em

proposa endevinar el color dels objectes que em mostra. També em permet fer-ho a mi, tot mostrant també colors i joguines dels que ella ha d'endevinar el color. Resulta que la pantalla ofereix una tonalitat diferent i això també permet proposar, implícitament, la idea de que ara és un encontre que sembla menys real, menys proper. Però com que al llarg de les sessions anem mostrant sempre els mateixos objectes, anem recordant de quin color és cada cosa. Fet que també promou anar interioritzant que ara és un nou encontre, en un espai diferent, però amb el qual, de mica en mica, ens anem familiaritzant.

Reapareix, també, el joc d'amagar-se. La pantalla és l'escenari que ens permet fer això. Jo ho faig desapareixent de la pantalla. Ella ho fa amagant-se darrere un llençol davant de la pantalla o sota un enorme osset de peluix al que em fa preguntar "on és la Irantzu? L'has vist?" i al que la mare li posa veu. Al llarg d'aquestes sessions, el pare es va incorporant al treball terapèutic i també juga a amagar-se amb la nena. Ja no es queda tan fora de la díada i la nena el va incloent en el joc (durant el treball terapèutic jo he fet de tercer i, a més, el treball telemàtic on el pare té més possibilitats d'assistir ha anat consolidant la seva figura com a tercer).

També juguem amb uns titelles de dit que tinc preparats per les sessions telemàtiques. Són titelles d'animals que a la Irantzu li fan pensar en les cançons del grup de música que sempre escolta. Li encanta que jo els faci ballar mentre escoltem les cançons. Ella es mostra emocionada, a nivell corporal, amb una veu de xiscler, poc regulada, poc integrada. També acaba incloent els titelles en el joc d'amagar-se. Em demana que els vagi amagant i ella els busca. O bé que un d'ells busqui els altres. Jo ho escenifico, amagant-los darrere del meu cap. L'altre titella restant els busca. Però juguem amb la percepció de que ells es canvien de lloc mentre són buscats i la Irantzu ho pot presenciar i riure explosivament mentre l'altre no els atrapa. Ella li va donant pistes d'on són, però sempre s'escapen fins que els troba al cap d'una estona. A nivell tècnic, m'ha fet pensar en com abordar

aquestes situacions on la presència no física no permet a l'infant executar accions sense haver de parlar, només dirigint-se amb l'acció. Potser en sessions presencials, la Irantzu m'hauria pogut agafar els titelles, fer-ho ella. O bé indicar-me, tot agafant algun titella, que els deixi d'amagar, per exemple. En el cas de la Irantzu, en tenir més habilitats comunicatives que potser altres infants amb diagnòstic de TEA, podia expressar d'alguna manera amb llenguatge el que volia. Però als infants que no tenen aquesta habilitat tan desenvolupada com ella, potser els ha resultat la situació massa frustrant. Potser el fet de sentir que no poden continuar creient-se una omnipotència de control del món exterior, haurà fet sentir a aquests infants que la situació era incontrollable i, per tant, massa angoixant. Altres infants, en canvi, com la Irantzu, estava més en el punt ja d'haver sentit que no em controlava del tot i, per tant, que havia d'expressar el que volia de mi. Potser també a base d'haver experimentat prèviament en la relació amb la terapeuta unes petites sorpreses o frustracions "encaixables" de manera progressiva. Aquells infants que encara necessiten agafar-te la mà, a mode indiferenciat, per enretirar-te-la d'algun lloc o bé posar-te-la en algun lloc per demanar-te alguna acció, en atenció telemàtica s'hauran vist superats per aquesta situació, empesos a mostrar d'una manera una mica més diferenciada de l'altre el que volien.

Una de les vivències més fortes com a terapeuta, davant de la situació telemàtica, és lidiar amb la "manca de presencialitat". Sents que ja no ets tan present com en la relació "cos a cos" i tens la necessitat de equiparar-ho amb la relació presencial. Sovint mostrant molta més proximitat en el tracte i esmentant molt més el nom de l'altre, per a que se senti tingut en compte (Weinberg, 2020).

En finalitzar la situació tan estricta de confinament, vàrem reiniciar les sessions presencials encara que de manera menys freqüent. El més important va ser poder mostrar a la Irantzu els titelles de dits que només havia conegut virtualment. És el primer que ella em va demanar que li ensenyés en retrobar-nos. Va poder comprovar que allò va ser real, viscut i com-

partit per tots quatre. Ella havia pogut continuar un fil, que va sentir trencat i el qual la va fer sentir completament perduda, mostrant-ho possiblement en l'estat de xoc que va patir just començar el confinament. L'espai telemàtic va poder oferir una porta d'entrada al pare, que no havia pogut participar del tractament i el qual també va ser clau per poder anar creant uns vincles més forts entre tots dos pares i la nena.

REFLEXIONS I CONCLUSIONS FINALS

Encara que la via telemàtica no arribi a tots els infants amb TEA, segurament pot ser un bon aliat en algunes situacions. La pandèmia ha forçat aquest tipus d'intervenció, però ara s'obre una etapa de reflexió per poder anar incloent els aspectes que han pogut beneficiar les nostres famílies ateses, almenys al meu mode d'entendre i d'haver-ho experimentat. En aquesta família, va permetre incloure al pare al tractament i va permetre continuar amb un espai segur que, probablement, va pal·liar el patiment familiar i, sobretot, de la nena. Val a dir, que també va ser dur contenir ansietats tan primitives quan, precisament com a terapeuta, també estava en una situació de confinament. El suport de l'equip va ser bàsic en aquests moments. Es feien més sessions clíniques i reunions de les habituals i això va ser una gran ajuda per fer front a la situació que estàvem vivint tant a nivell individual com grupal i de servei.

Afegiré com a reflexió final que als infants se'ls ha respectat molt poc durant el confinament, ja que van perdre tots els drets de cop. Al mateix temps, se'ls estava dient massa vegades que s'estaven adaptant molt bé i hi ha qui es pregunta si és que el que passava realment és que el que feien era "protegir-nos" (Ramírez, 2020). Tot aquest patiment i contenció sembla que actualment ja va sortint com a senyal de que, afortunadament, tampoc s'han adaptat tan bé. Les escoles, els equips de salut mental i altres serveis propers a la infància, haurem d'estar molt atents al que vagi sortint per tal de poder acompanyar i validar el que s'ha sentit i patit i encara es continua patint. ●

BIBLIOGRAFIA

Alvarez, A. (2020). En relació a l'element de dèficit en infants amb autisme: psicoteràpia basada alhora en la psicoanàlisi i en factors de desenvolupament. *Revista eipea*, 9, 8-18. Recuperat de: <http://www.eipea.cat/>

Cruz, D. i Villanueva, R. (2020). Importància del trato en la escuela como factor terapéutico en TEA. *Temas de psicoanálisis*, 19, 1-30.

González, S., Farrés, N., Calvo, A., Monreal, N., Mestres, M. i Sánchez, E. (2020). Reptes i reflexions entorn l'alumnat amb Trastorn de l'Espectre Autista (TEA) durant el context de pandèmia. *Àmbits de psicopedagogia i orientació*, 53, 60-72.

Fieschi, E. (2016). Descubrir, repetir, jugar: el joc, les sensacions, les ansietats en els nens amb Trastorn de l'Espectre Autista. *Revista eipea*, 1, 28-32. Recuperat de: <http://www.eipea.cat/>

Lai, M., Lombardo, M., Auyeung, B., Chakrabarti, B. i Baron-Cohen, S. (2015). REVIEW Sex/Gender Differences and Autism: Setting the Scence for Future Research. *The Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry's*, 54 (1), 11-24.

Ramírez, E. (2020). No, los niños no se están adaptando bien. *Publicació de la pàgina web del Instituto Europeo de Salud Mental Perinatal*. Recuperat de: <https://saludmentalperinatal.es/2020/11/14/no-los-ninos-no-se-estan-adaptando-bien/>

Vaimberg, R. (2020). Del Diván, el grupo y el escenario a la pantalla. *La hoja de psicodrama*, 70, 50-59. Recuperat de: <http://lahojadepsicodrama.es/del-divan-el-grupo-y-el-escenario-a-la-pantalla/>

Weinberg, H. (2020). From the Couch to the Screen. Online (Group) Therapy. *Newsletter of AGPA*, 3. Recuperat de: https://www.agpa.org/docs/default-source/practice-resources--group-circle/group-circle-winter2020-final.pdf?sfvrsn=1b0f98a9_2